

СТРУКТУРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ДИТЯЧІЙ ГРОМАДСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ «ПЛАСТ»

У даній статті мова йде про умови виникнення української дитячої громадської організації скаутів «Пласт», про мету, завдання та напрями її роботи. Окремо розглядається специфіка фізичного виховання дітей у цій організації протягом усього часу її існування.

Ключові слова. Дитяча громадська організація «Пласт», пластуни, скаути, система фізичного виховання.

В даній статті мова йде про умови виникнення української дитячої громадської організації скаутів «Пласт», про мету, завдання та напрями її роботи. Окремо розглядається специфіка фізичного виховання дітей у цій організації протягом усього часу її існування.

Ключевые слова. Детская общественная организация «Пласт», пластуны, скауты, система физического воспитания.

In the given article the question is the terms of origin of Ukrainian child's public organization of scouted «Plast», about a purpose, task and its work assignments. The specific of physical education of children in this organization is separately examined, at all time its existence.

Key words. Child's public organization of scouted «Plast», system of physical education.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації, ринкових відносин, розвитку новітніх інформаційних технологій значно зростає роль освіти, причому освіти, яка б не тільки забезпечувала високий рівень професійних знань, але й сприяла духовному утвердженню людини в динамічному та швидко змінюваному світі. Українська держава увійшла в нове тисячоліття, взявши на озброєння нову гуманістичну парадигму освіти, яка спрямована на розкриття творчого потенціалу особистості, її самореалізацію, виховання фізично міцної, гармонійно розвинутої людини, якій притаманний здоровий спосіб життя. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті вказано, що освіта повинна базуватись на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях. Її духовною основою є споконвічна мудрість, висока культура, прагнення жити в незалежній та багатій державі, розвиватись не тільки духовно, а й фізично.

За роки незалежності в Україні було створено близько 5 тисяч дитячих громадських організацій, що мають різні напрямки діяльності, цілі, ідеологічні засади, історію, традиції, атрибути. Становлення дитячих громадських об'єднань відбувалося на основі чинного законодавства, зокрема закону «Про молодіжні та дитячі громадські організації», підписаного Президентом України 1 грудня 1998 року.

Згідно з зазначеним законом, характерними рисами дитячого руху України є демократичність, гуманізм, суспільна спрямованість, зв'язок з життям, орієнтація на інтереси особистості. Діяльність дитячих громадських об'єднань спрямована на досягнення цілей, пов'язаних із розвитком особистості, виховання, розвитком її інтелектуально-пізнавальної сфери та фізичного виховання, на захист прав і свобод громадян віком від 6 до 14 років, їхніх творчих здібностей, задоволення особистих інтересів. Участь у дитячих громадських організаціях сприяє успішному здійсненню дитиною процесів соціалізації та інтеграції в суспільне життя.

Серед таких дитячих громадських організацій особливе місце посідає спортивно-просвітницька організація «Пласт». Втілюючи основні ідеї всесвітньої організації «Скаут», «Пласт» віддзеркалює національні особливості та історичні традиції українського народу. Вважається, що назву «Пласт» запропонував Іван Франко. Назва походить від запорізьких козаків, що «ходили в розвідку по-пластунські» [1].

Аналіз актуальних досліджень. На даний час, проблемі українських громадських дитячих організацій приділяється велика увага. В цьому напрямку видано багато статей, методичних посібників, монографій, захищаються дисертації. Зокрема, над цією проблемою працюють С. Діба («Основні тенденції розвитку скаутського руху в сучасному світі»), В. Пілат і Є. Приступа («Традиції української національної фізичної культури»), В. Кузик («Європейські традиції скаутського руху: педагогічні аспекти»), Ю. Жданович («Методи виховання в Пласті»), Р. Охрімчук («Дитячі громадські об'єднання – стратегічно значущий ресурс держави») та інші дослідники.

Мета статті. Проаналізувати систему фізичного виховання в дитячій громадській організації «Пласт».

Виклад основного матеріалу. Як свідчать науково-педагогічні джерела, організацію українського «Пласту» було започатко-

вано у Львові, найбільшому культурному осередку на західних українських землях. Основоположником українського «Пласту» вважається Олександр Тисовський.

Восени 1911 року організуються перші підготовчі гуртки при українських середніх школах – Академічній гімназії, її філії та учительській семінарії, а також при спортивному товаристві «Сокіл» у Львові.

12 квітня 1912 року перший пластовий гурток, який складався з учнів І Академічної гімназії і став в подальшому основним відділом «Пласту», прийняв Присягу.

У становленні пластових частин важливу роль відіграли співзасновники й організатори «Пласту» – Петро Франко (брат Івана Франка) та Іван Чмола, які в той час були студентами Львівського університету.

Варто підкреслити, що українську організацію «Пласт» було засновано за зразком об'єднання генерала Роберта Бейдена Павела «Скаутинг фор бойс» для британських юнаків. Засновники організації «Пласт» наповнили її діяльність українським змістом, доповнили та пристосували його до потреб і традицій української молоді, враховуючи історію українського народу взагалі та Запорізької Січі, зокрема. Цей почин почали застосовувати й інші культурні народи, дбаючи про добро Батьківщини та виховання своєї молоді, її духовний, фізичний і інтелектуальний розвиток[4].

У 1913 році у Львові відбувся перший з'їзд представників пластових відділів Галичини, який утворив «Організаційний Пластовий Комітет». Цього ж року з'являються перші праці О. Тисовського («Життя в Пласті») та П. Франка («Пластові ігри та забави»). Ці перші видання узагальнили досвід діяльності дитячої громадської організації та сприяли її подальшому масовому розвитку.

Організація «Пласт» вдосконалює свою діяльність, і у 1914 році II з'їзд пластових представників обирає «Осередок Пластової Управи», відбуваються перші змагання та участь Пласту в ювілейному Січово-Сокільському Крайовому З'їзді у Львові.

Як відомо, у 1914 році починається Перша світова війна, і більша частина пластунів йде до лав Січових Стрільців. На деякий час військові дії призупинили діяльність дитячої громадської організації «Пласт», але в 1915 році з метою ідейного виховання молоді знову відроджуються пластові осередки в Галичині.

У 1917 році утворюються пластові гуртки на Сході України, а згодом у 1919 році український уряд заснував комісію для військових юнацьких шкіл та «Пласту» у Кам'янці-Подільському.

Пластуни беруть активну участь в обороні України, в захисті її від польських сил, що вважали Галичину своєю провінцією, стають на оборону в рядах Української Галицької Армії.

У 1920 – 1921 роках, організація «Пласт» відновлює свою діяльність, спочатку під власною назвою, а згодом як секція визнаного польською владою «Українського Товариства Охорони Дітей та Опіки над Молоддю». У Львові починає виходити пластовий журнал для юнацтва «Молоде життя».

У 1921 році пластові осередки виникають поза межами України, серед молоді, що опинилась там внаслідок еміграції. Активне поширення пластової ідеї занепокоїло польську владу. Коли у 1930 році «Пласт» охопив значну кількість шкільної та ремісничої молоді та мав успіх в організуванні сільського пластового юнацтва, а в Карпатах і по всій території України утворились численні пластові табори, окупаційна влада остаточно заборонила Пласт. Це сталося 26 вересня 1930 року [1].

У процесі виховання в організації «Пласт» велике значення надавалось українознавству, природознавству, релігії, мистецтву, вивченню техніки та спорту.

Стати «пластуном» було не так легко. Необхідно пройти декілька етапів випробувань. Перші 6-8 тижнів дитина є «спостерігачем». Потім перший рік – «пташка». Після цього кандидат у пластуни дає обіцянку і стає «орлятком». Далі треба пройти три іспити (виконати доручення) і тільки після успішного їх складання можна стати справжнім пластуном. Такий шлях, зрозуміло, може подолати не кожен.

«Пласт» – це мистецтво розвідника, подолання водних перешкод, стрій, вартові, нічні тривоги, військові ігри, походи, марші. Це заняття різними видами спорту, участь у змаганнях, художньо-спортивних святах, таборах, уміння плавати, швидко і довго бігати. Це оволодіння пластовими знаннями й уміннями, тренування, виховання витривалості, сили, дисциплінованості, характеру[2, 3].

Слід підкреслити, що «пластуни» – не військові, а мирні розвідники, «розвідники добрих справ», «маленькі друзі всього світу». Справжні «пластуни» проживали без сторонньої допомо-

ги у степу, чи в лісових хащах. Вони розпізнавали сліди людей і тварин, берегли своє здоров'я, обходились без лікарів і аптек, завжди веселі. Для спілкування з товаришами, передусім уночі, кожен розвідник повинен уміти наслідувати крики тварин.

У процесі підготовки пластунів, велика увага надавалась іграм розвідників і різноманітним вправам. Для того, щоби витримати іспити на звання розвідника, треба знати все, що стосується тварин, їхнього життя і звичок. Для цього вистежують звірів, потайки підповзають до них і спостерігають їх у природному, вільному стані. Вбивати звірів можна було тільки для їжі.

Вивчаючи поведінку та особливості людей, зіставляючи їх, розвідник може здогадатись, які люди не заслуговують довіри. У такий спосіб «пластуни» можуть попередити злочин, або, навпаки, виявляти людей, що потрапили у скрутне становище, надати їм потрібну допомогу. Обов'язок розвідника – допомогти людям у нещасті, причому всіма засобами, котрі в його розпорядженні.

Кожен розвідник повинен уміти жити під небом, будувати курені, робити плоти і здійснювати переправи, знаходити дорогу вдень і вночі.

Наслідуючи доблесних лицарів минулого, пластун щодня повинен був надавати допомогу людям, вміти поводити себе під час пожеж, піднімати і нести людину, котра втратила свідомість, рятувати людину, що тоне.

Щоби бути спроможним виконати обов'язки розвідника, юнак або дівчина повинні бути сильними, здоровими, а цього можна досягти, доклавши чимало зусиль: рухатися на повітрі, гратися, бігати, стрибати, їздити на велосипеді, плавати, загартовуватися, виконувати вранці й увечері гімнастичні та дихальні вправи, приймати оздоровчий душ, не вживати алкоголю і не палити [1, с. 5].

Для вдосконалення необхідних якостей розвідника широко використовуються різноманітні ігри на увагу, розвиток спостережливості, спритності, швидкості, витривалості, сили тощо.

У зимові вечори були дуже популярними імпровізовані та спеціально підготовлені диспути, вечори військових танців і пісень.

Під час життя в таборі і участь у походах, пластунам розповідали про дерева, рослини та гриби. Вони набували практичних навичок, споруджували курені, рубали дерева, ставили намети

і робили драбини, човни, плоти, розпалювали вогнища, а також вчилися готувати їжу, пекти хліб. Тут велике значення мало вміння жити просто неба. Цікаво проходили екскурсії, подорожі по воді і на лижах, сходження на гори, нічне патрулювання, розвідки в горах, змагання на швидкість тощо.

«Пластунів» навчали шифрувати, сигналізувати жестами і світлом, а також азбуки Морзе [6].

Фізичний стан розвідника — це комплексний розвиток їхніх фізичних якостей та виховання звички вести здоровий спосіб життя. З огляду на це, «пластунів» інформували про умови збереження здоров'я, дотримання особистої гігієни, запобігання хворобам, про мікроби та шляхи боротьби з ними, раціональне харчування, одяг. Для цього з ними проводилися спеціальні заняття.

Важливе значення має виховання у «пластунів» таких рис характеру, як безкорисливість, самопожертва, доброта, ввічливість, шанобливе ставлення до жінок, чесність, справедливість, відданість Батьківщині, дисциплінованість, хоробрість, наполегливість, тверезість, дбайливість [3].

Окремо кожен «пластун» повинен скласти «пробу на пластову відзнаку фізичної вправності» (ПВФВ). Яка налічує п'ять груп вправ та вісім тестів для визначення рівня розвитку фізичних якостей, а саме:

- 1) «про рух» (ранкова гімнастика) — комплекс із 14 вправ (кожна вправа виконується по 5-15 разів);
- 2) біг, плавання (виконується поодиночі);
- 3) спортивна гра (за вибором);
- 4) стрибки на правій та лівій нозі (результат визначається за сумою стрибків, поділеної на два);
- 5) метання спортивного снаряду правою та лівою рукою (результат визначається за сумою кращих спроб обома руками, поділеною на два).

Організаційною і просвітницькою роботою в «Пласті», розробкою його теорії і методики займалися такі відомі науковці та громадсько-політичні діячі, як Олександр Тисовський, Петро і Тарас Франки, Іван Чмола, Степан Бандера, Роман Шухевич та Іван Боберський, який з 1908 року очолював львівський «Сокіл» і був наречений «батьком українського тіла виховання». Йому належить заклик «Фізичну культуру — на службу нації», який і досі не втратив своєї актуальності [1, 3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналізуючи систему фізичного виховання дітей у громадській організації «Пласт», можна зробити такі висновки:

1. У першій половині ХХ століття в Україні існувала ефективна система фізичного виховання дітей, яка знайшла своє відображення в дитячій громадській організації «Пласт», що і зараз не втратила своєї актуальності.

2. Фізичне виховання в дитячій громадській організації «Пласт» здійснювалось за такими стадіями підготовки дітей: «спостерігач», «пташка», «орлятко» та «пластун». «Пластун» — це дитина з комплексним розвитком фізичних якостей, звичкою вести здоровий спосіб життя у поєднанні з національним, моральним і духовним вихованням, які базуються на цінностях українського народу, його традиціях, культурі та патріотизмі.

Подальше дослідження потребує вивчення змістовної діяльності всіх сучасних дитячих громадських організацій «Пласт», які існують не тільки в Україні, а і за її межами (Польща, Канада, Австралія та ін.), з метою узагальнення їхньої роботи з дітьми для удосконалення системи виховання підростаючого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. П. Педагогіка. Посібник. — Київ: Академія, 2001.
2. Діба С.Г. Основні тенденції розвитку скаутського руху в сучасному світі// Педагогіка і психологія. — 2005. — №2. — С. 138-148.
3. Жланович Ю. Методи виховання в Пласті// Рідна школа. — 2002. — №4. — С. 21-24.
4. Кузик В. Європейські традиції скаутського руху: педагогічні аспекти// Вісник Львівського університету: серія педагогічна — 2005. — №1. — С. 138-146.
5. Охрімчук Р. Дитячі громадські об'єднання — стратегічно значущий ресурс держави// Освіта України. — 2006. — № 54-55. — С. 4. — [Організації ПЛАСТ, КРОКС, СПОК, "Сокіл"].
6. Пілат В.С., Приступа Є.П. Традиції української національної фізичної культури (Частина І). — Львів: Троян, 1991.